

Az ígéret betartása: Miért kell fenntartani az Igazságos Átmeneti Alapot a következő uniós költségvetésben?

Közös civil nyilatkozat és javaslatcsomag

2024. szeptember

([Az eredeti nyilatkozat](#) deepL fordítása)

Az **Igazságos Átmeneti Alap (Just Transition Fund - JTF, magyarul IÁA)** létfontosságú szerepet játszik abban, hogy senki ne maradjon le az uniós klímasemlegesség felé vezető úton. A kohéziós politika folyamatban lévő értékelésére, az IÁA közelgő felülvizsgálatára ⁽¹⁾ és a 2028-2034 közötti időszakra szóló többéves pénzügyi keret (MFF) közelgő előkészítésére tekintettel arra kérjük az uniós döntéshozókat, hogy biztosítsák az alap fennmaradását. Az IÁA keret kétéves végrehajtásának tapasztalatai alapján ez a nyilatkozat kifejti, hogy miért kell meghosszabbítani ezt az alapot a következő többéves pénzügyi keretben, és ajánlásokat tesz a következő programozási időszak további fejlesztéseire, hogy olyan eredményeket érjenek el, amelyek "lehetővé teszik a régiók és az emberek számára, hogy kezeljék az Unió 2030-ig kitűzött energia- és éghajlatpolitikai céljai felé történő átmenet társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait, valamint az Unió 2050-ig a Párizsi Megállapodáson alapuló, klímasemleges gazdaságát".² A következő Európai Bizottság politikai iránymutatásai tartalmazzák azt a kötelezettségvállalást, hogy "a következő hosszú távú költségvetésben jelentősen növeljük az igazságos átmenet finanszírozását".³ Úgy véljük, hogy az IÁA keretnek mint az uniós kohézióhoz és az klímasemlegességhez egyaránt hozzájáruló, célzott eszköznek a fenntartása központi szerepet kell, hogy kapjon e kötelezettségvállalás teljesítésében, a méltányos és fenntartható fejlődést támogató egyéb eszközökkel, valamint a szociális és környezetvédelmi feltételek megerősítésével együtt valamennyi uniós alapon.

Az Igazságos Átmeneti Alapot a következő többéves pénzügyi keretben is folytatni kell a következők érdekében:

A folyamatosság és az elkötelezettség fenntartása az átmenet folyamatában a szén+⁴ és az ipari régiókban, amelyek elindultak egy jobb jövő felé vezető úton

Az IÁA erőteljes katalizátornak bizonyul mind a karbon/kibocsátás-mentesítés, mind a társadalmi-gazdasági változások szempontjából azokban a régiókban, amelyek eddig nagymértékben támaszkodtak a fosszilis tüzelőanyagokra vagy intenzív üvegházhatásúgáz-kibocsátó iparra. Az alap létrehozása előtt sok régió nehezen tudta elképzelni a karbon-intenzív gazdasági tevékenységektől mentes jövőt, és nem tartotta megvalósíthatónak az ilyen váltást. Az Európa különböző részein a szén (karbon) kivezetésével kapcsolatos korábbi tapasztalatok alapján sokan úgy vélték, hogy ez a folyamat nem valósítható meg pusztító társadalmi hatások nélkül. **A Területi Igazságos Átmeneti Tervek (TJTP-k, magyarul TIÁT-ok)** kidolgozása az Európai Bizottság technikai támogatásával ⁽⁵⁾ azonban lehetővé tette az átállások

¹ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2021/1056 rendelete \(2021. június 24.\) az Igazságos Átmeneti Alap létrehozásáról](#), 14. cikk, 2021. június 30.

² Az Európai Unió Hivatalos Lapja, [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2021/1056 rendelete \(2021. június 24.\) az Igazságos Átmeneti Alap létrehozásáról](#), 2021. június 30.

³ Ursula von der Leyen, [Politikai iránymutatások a következő Európai Bizottság 2024-2029 közötti időszakra](#), Strasbourg, 18. o., 2024. július 18.

⁴ Az energiatermelésben fosszilis tüzelőanyagokat – pl. szén, az olajpala vagy tőzeg - kivezető régiók.

⁵ A területi igazságos átmenet tervek (TJTP) van szükség ahhoz, hogy az Igazságos Átmeneti Alapból finanszírozáshoz jussanak.

hosszú távú tervezését ezekben a régiókban, útitervet biztosítva az újjáépítésükhöz. Az IÁA megújításának elmaradása a szén-dioxid-mentesítési és gazdasági diverzifikációs folyamatok felbomlásának kockázatát rejti a régiókban.

A tiszta gazdaságra való áttérés hosszú és összetett folyamat, amely uniós finanszírozási időszakokon átível, így a fosszilis tüzelőanyagokon alapuló gazdaságról való áttérés számos hatása további figyelmet igényel majd a 2027 utáni időszakban. Néhány további régió, például a lengyelországi Turów⁶ és Bogdanka⁷ bányavidékek a következő IÁA-ra készülnek pályázni; az átálláshoz nyújtott egyedi támogatás lehetősége nélkül a szénkivezetésük sokkal lassabb lesz, és súlyosabban fogja érinteni a közösségeket. Sok más ország 2027 utánra tűzte ki a szénkivezetés időpontját, és így megfelelő pénzügyi, technikai és adminisztratív támogatásra lesz szükségük az átalakítási erőfeszítéseik fenntartásához. Ráadásul az Egyesült Királyság és Németország széntüzelésű régióinak tapasztalatai -⁸ -, ahol az átállás már jóval az IÁA létrehozása előtt megkezdődött, azt mutatják, hogy a regionális gazdaságok reformja nem évekig, hanem évtizedekig tartó folyamat. Gondos tervezés és végrehajtás nélkül a társadalmi és gazdasági következmények súlyosak és destabilizálóak lehetnek, még a hivatalos szénkivezetés után is. Ezért azon régiók esetében, amelyek már elindultak az átmenet útján, az EU-nak a következő többéves pénzügyi keretben is fenn kell tartania az IÁA-t, hogy teljesíteni tudja ígéretét, és lehetővé tegye az EU egészére kiterjedő, hatékony átmenetet az klímasemlegességre.

A régiók képessé tétele arra, hogy a kihívásokkal teli körülmények ellenére is a társadalmi-gazdasági változások élére álljanak

Az IÁA keretében történő végrehajtás nem feltétlenül volt zökkenőmentes. A nemzeti kontextus olykor megkérdőjelezte vagy késleltette a regionális erőfeszítéseket. Bulgáriában például a politikai helyzet miatt az Európai Bizottság késedelmesen hagyta jóvá a TJTP-t, ami azt eredményezte, hogy az ország elvesztette az IÁA 2023-ra szóló éves keretösszegét, és ez hatással volt a projekt időben történő végrehajtására. Ugyanakkor az ország átmeneti régiói nagyon elkötelezettek a folyamat iránt, és számos lépést tettek a szén-dioxid-mentesítés tervezésének előmozdítása érdekében.

Jelentős kihívások mutatkoznak olyan régiókban is, mint a lengyelországi Łódzkie, az olaszországi Taranto (Apulia) és Sulcis Iglesiente (Szardínia), a magyarországi Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és a görögországi Nyugat-Macedónia, amelyeknek számos oka van, kezdve az adminisztratív kapacitások vagy a folyamat iránti felelősségvállalás hiányától, a konkrét kivonási időpontokra vonatkozó nemzeti szintű döntések hiányától, a régiók alacsony társadalmi támogatottságától az új beruházásokhoz szükséges földterületek átadásának késedelméig stb. A különböző érdekelt felek jelentős erőfeszítéseket tettek e kihívások kezelésére, hogy megteremtsék a szükséges átmenethez szükséges környezetet. A jövőben az EU-nak a megújított közös munkacsoporton keresztül továbbra is támogatnia kell ezeket a régiókat, hogy elegendő idő és lehetőség álljon rendelkezésükre az átmeneti tervek hatékony végrehajtásához.

A régiók további felhatalmazása

Az IÁA közvetlenül azoknak a régióknak nyújt pénzügyi támogatást, amelyeknek sürgősen csökkenteniük kell a fosszilis tüzelőanyag-alapú gazdaságtól való függőségüket, és amelyek elkötelezettek az átállás megvalósítása iránt. Az erőteljes területi fókusz révén ezek a régiók lehetőséget kapnak arra, hogy az IÁA felhasználását sajátos igényeiknek megfelelően alakítsák. Ez erősítheti a régiók szerepét, nagyobb hatáskört és felelősséget biztosítva számukra az uniós források felett. Az IÁA létrehozásának és a többoldalú TIÁT-előkészítési folyamatnak köszönhetően a regionális érdekeltek a gyakran passzív kedvezményezetttekből aktív irányítókká váltak, akik az alapokat a helyi igényekhez tudják igazítani. Ez a megközelítés annak kockázatát is csökkenti, hogy a pénzeszközöket aránytalanul nagy mértékben a

⁶ Alsó-Szilézia NUTS2 régióban található.

⁷ A Lubelskie NUTS2 régióban található.

⁸ M. Kozakiewicz, J. Pacura, W. Fortuna, Hambach - az átmenet tervezése és végrehajtása: (just-transition.info), CEE Bankwatch Network, 2023. december 18.

gazdagabb és fejlettebb régiók és kistérségek, illetve a nagyobb adminisztratív kapacitással rendelkező regionális fővárosok veszik igénybe. Folytatni kell annak biztosítását, hogy a kistérségek magukénak érezzék a folyamatot, és növelni kell adminisztratív és tudásbeli kapacitásukat az alapok igényléséhez és kezeléséhez. Ez hozzájárulna a kohézió erősítéséhez az EU-ban.

Közelebb hozza az EU-t a polgárokhoz, és hozzájárul a "szociális Európa" valóságához a helyi közösségekben

Az IÁA lehetővé teszi a régiók számára, hogy gyakorlati módon vegyenek részt az uniós menetrendben, és demonstrálja az EU elkötelezettségét a társadalmi és gazdasági konvergencia iránt. Az EU támogatását személyre szabott módon juttatja el a különböző kontextusokba, csökkentve a társadalmi széttagoltságot és segítve a "maradás szabadságának" fenntartását.⁹ Támogatja a szociális jogok európai pillérének végrehajtását, és ha teljes mértékben kihasználja a benne rejlő lehetőségeket, akkor az egyenlőtlenségek csökkentése és az országok közötti és a társadalmon belüli fejlődési különbségek megszüntetése révén erősítheti az európai szolidaritást. Azáltal, hogy új munkalehetőségeket teremt és növeli e régiók vonzerejét, nagy lehetőségeket rejt magában az agyelszívás mérséklésére és a tehetséges egyéneknek a saját közösségükben való megtartására.

Egyes régiókban a közös biztonsági erők végrehajtása még korai szakaszban van, így a folyamatnak még nem sikerült elnyernie a helyi közösségek teljes bizalmát és támogatását (pl. Nyugat-Macedónia Görögországban). Ezért a hosszú távú, pozitív hatások biztosítása érdekében elengedhetetlen az IÁA fenntartása. Megszűnése társadalmi széttöredezéshez vezethet, egyes régiókban elmélyítheti a fejlődési csapdát, és fokozhatja az egyes polgárok által Európából való kirekesztettséget.

Az IÁA irányítási struktúráinak fenntartása és a társadalmi és civil párbeszéd folytatása

Az IÁA megfelelő alkalmazása megkövetelte, hogy a részt vevő régiók megfelelő irányítási és érdekelt felek struktúráit hozzák létre, nemcsak a különböző intézményekben, hanem például a helyi vállalkozásokkal, nem kormányzati szervezetekkel, kutatóintézetekkel stb. kapcsolatban is. Ehhez időt és erőforrásokat kellett fordítani a mobilizálásra és az alap működésével, valamint a javaslatok és projektek előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatos képzésre. Ha az IÁA nem folytatódik, az azzal a kockázattal jár, hogy az e célra már befektetett összegek kárba vesznek, és a régiókban csökken a kapacitás.

Emellett a 2021-2027-es időszakban a nemzeti és regionális hatóságok, valamint más szereplők azon dolgoznak, hogy együttműködési gyakorlatokat, kapacitásokat és bizalmat alakítsanak ki a folyamatban részt vevő különböző csoportok között, amelyek korábban nem voltak összehangoltak az átmenet kérdéseit illetően (például az éghajlatváltozással foglalkozó nem kormányzati szervezetek és az ipar vagy a szakszervezetek). Az IÁA a különböző érdekelt felek összefogásával elősegítette az inkluzív átalakulási folyamatot, ezáltal növelve annak társadalmi elfogadottságát. Ha a közös munkacsoport megszűnik, a kulcsfontosságú érdekelt elveszíthetik motivációjukat, ami visszavetheti aktív részvételüket, és alááshatja az állami és uniós intézményekbe, valamint az egész átalakulási folyamatba vetett bizalmukat.

---

⁹ "Az európai egységes piacnak mindenkit ki kell szolgálnia, és azoknak is előnyösnek kell lennie, akik nem tervezik, hogy elköltöznék a régiójukból. Ez azt jelenti, hogy az Uniónak lehetővé kell tennie, hogy polgáraink megválaszthassák jövőjüket. Ez azt jelenti, hogy Európa többet tesz a depressziós területeken élőkért, minthogy csupán jogot biztosít számukra arra, hogy más országba költözzenek. [A maradás szabadságának megvalósítása - Foundation for European Progressive Studies \(feps-europe.eu\)](https://www.feps-europe.eu)

Az Igazságos Átmeneti Alap megújítására vonatkozó ajánlások az uniós döntéshozók számára

Sürgetjük az EU döntéshozóit, hogy a következő többéves pénzügyi keretben is tartsák fenn az IÁA keretet, miközben továbbfejlesztik az eszközt a hatékony, környezetvédelmi és társadalmi szempontból igazságos átmenet érdekében.

- Az IÁA keretet a kohéziós politika célzott pénzügyi eszközeként tartsák fenn, amely** hozzájárul a fosszilis tüzelőanyagoktól leginkább függő helyi gazdaságok lehetőségeinek javításához, és amelynek konkrét célja, hogy "lehetővé tegye a régiók és az emberek számára, hogy a Párizsi Megállapodással összhangban kezeljék az Unió 2030-ig kitűzött energia- és éghajlati céljaira, valamint 2050-re klímasemleges gazdaságra való áttérés társadalmi, foglalkoztatási, gazdasági és környezeti hatásait",¹⁰ , és továbbra is a kohéziós politika keretébe ágyazva, beleértve a partnerségre vonatkozó európai magatartási kódex tiszteletben tartását.
- Az IÁA területi fókuszának, célzásának megőrzése.** Tartsuk fenn azt a stratégiai előnyt, hogy az alap továbbra is az "átmenetből eredő gazdasági és társadalmi hatások alapján a leghátrányosabb helyzetű" régiók támogatására irányul,¹¹ , és továbbra is az alap fő fókuszát a szén-dioxid-intenzív iparágak - különösen a szén- és lignitbányászat, valamint a tőzeg- és olajpala-fejtés - fokozatos kivezetésére, megszüntetésére összpontosítsuk. Ugyanakkor biztosítsa az alrégiók számára a finanszírozás méltányos szintjét azáltal, hogy az allokációkat a NUTS 3. szintű, egy főre jutó GDP-hez viszonyítja,¹² , nem pedig a NUTS 2. szintűhez,¹³ , ahogyan azt jelenleg a kohéziós alapok esetében teszik. A szénrégióknak, amelyeknek gyakran alacsonyabb az egy főre jutó GDP-jük a tágabb NUTS 2 régiókhoz képest, több finanszírozásban kellene részesülniük, és az IÁA keretében csökkentett hozzájárulási szintekből kellene részesülniük.¹⁴
- Erősebb szociális feltételek alkalmazása**¹⁵ az átmenet hatásainak megfelelő kezelése érdekében, és annak biztosítása, hogy az alapot elsősorban az átmenet szociális dimenzióját kezelő intézkedésekre fordítsák.
- Írja elő, hogy a kiadások minimális arányát szociális projektekre és szociális gazdaságra kell fordítani** annak biztosítása érdekében, hogy az energiaátmenettel kapcsolatos beruházások (pl. felújítások) elsősorban a sérülékeny, kiszolgáltatott csoportokat célozzák meg. Emellett kérje fel a tagállamokat, hogy azonosítsák azokat a csoportokat, amelyeket hátrányosan érinthet, figyelembe véve az olyan dimenziókat, mint a fiatalok, az idősek, nemek és a fogyatékkal élők, és tervezzék meg e hatások enyhítését az IÁA keretében. Biztosítson továbbá megfelelő finanszírozást a közösségi alapú kezdeményezések számára, például olyan projektek számára, amelyek a helyi és érintett csoportok (társ)tulajdonában vannak, és a helyi és érintett csoportoknak adják meg az erejüket (pl. energiaközösségek).
- Erősebb környezetvédelmi feltételek biztosítása** szigorúbb iránymutatások, valamint a "ne okozunk jelentős kárt" (DNSH) elv és más környezetvédelmi biztosítékok alkalmazása révén.¹⁶ Az IÁA-nak a természet helyreállításába és védelmébe történő megfelelő beruházások révén kell kezelnie az átmenet környezeti hatásait (a céljának megfelelően). Ugyanakkor szigorúan érvényesíteni kell a "szennyező fizet" elv

¹⁰ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2021/1056 rendelete \(2021. június 24.\) az Igazságos Átmeneti Alap létrehozásáról](#), 2021. június 30.

¹¹ Az Európai Unió Hivatalos Lapja, [Az Európai Parlament és a Tanács \(EU\) 2021/1056 rendelete \(2021. június 24.\) az Igazságos Átmeneti Alap létrehozásáról](#), 2021. június 30.

¹² Eurostat, [Bruttó hazai termék \(GDP\) folyó piaci áron NUTS 3 régiók szerint](#), utolsó frissítés: 2024. február 19.

¹³ Eurostat, [Az EU legtöbb régiójában 2022-ben nőtt a reál-GDP](#), 2024. február 20.

¹⁴ A projektek uniós társfinanszírozásának mértékét a projektek helye szerinti régiókategóriának megfelelően határozzák meg. A kevésbé fejlett régiók esetében ez az arány legfeljebb 85%, az átmeneti régiók esetében 70%, a fejlettebb régiók esetében pedig 50%.

¹⁵ Például a finanszírozás feltétele lehet a munkavállalói jogok, a kollektív szerződések és a szociális jogok tiszteletben tartása, ahogyan azt a szociális jogok európai pillére és az ahhoz kapcsolódó cselekvési terv meghatározza.

¹⁶ D. Thomson, [Lessons from the ground: application of the "do no significant harm" principle under the Recovery and Resilience Facility](#), CEE Bankwatch Network, 2023. december.

alkalmazását, biztosítva, hogy a környezetkárosító tevékenységeket követő földterületek helyreállításának, szennyezésmentesítésének és új, környezetbarát használatának költségeit a vállalatok és más szervezetek viseljék, amelyek hasznot húztak belőlük.

6. **A lehető legkorábban célzott technikai támogatást kell nyújtani a régióknak**, lehetővé téve számukra, hogy növeljék alulról felfelé irányuló tervezési kapacitásukat, és azonnal segítsék a potenciális kedvezményezetteket a hatásos projektek kidolgozásában. Ennek magában kell foglalnia egy egyértelmű stratégiát az irányító hatóságok általi forrásle hívás javítására, közvetlen működési támogatással, a tőkebefektetések támogatásával párhuzamosan, például technikai segítségnyújtással vagy egyablakos ügyintézési pontok létrehozásával a régiókban.
7. **Megfelelő időt kell biztosítani a szerződéskötésre és a pénzeszközök kifizetésére**, hogy elkerülhető legyen az elszámtalt végrehajtás és az olyan ambícióatlan projektek, amelyek nem kezelik hatékonyan a regionális kihívásokat. Ez a nyomás különösen az irányító hatóságokra nehezedik az EU új generációjából finanszírozott JTF-rész tekintetében, amelynek 2026-ig teljes mértékben szerződést kell kötnie.
8. **A többszintű kormányzás megerősítése a regionális és helyi hatóságok döntő szerepének egyértelmű meghatározásával** az igazságos átmenet folyamatában. Ezt a meghatározást az aktualizált IÁA-jogszabályokban kell meghatározni, hogy a tervezés és végrehajtás során a regionális igényekhez és a megfelelő képességekhez igazodó, helyalapú, részvételi és inkluzív megközelítést támogassák.
9. **A régiók közötti és területi együttműködés erősítése** a hatóságok, a nem-kormányzati szervezetek, a szakszervezetek és a magánszektor közötti együttműködés bővítésével. A JTP Peers program megerősítése az **igazságos átmeneti (IÁ, angolul JT) régiók** közötti tudáscsere megkönnyítése, valamint a régiók, hatóságaik és különböző érdekelt felek közötti együttműködés előmozdítása érdekében.
10. **A partnerségi elv alkalmazásának fokozása az európai partnerségi magatartási kódex alapján**. Ennek a megközelítésnek támogatnia kell az érintett partnerek, azaz a tagállamok nemzeti, regionális és helyi szintű hatóságai, valamint a szociális partnerek, a nem kormányzati szervezetek és más érintett szereplők közötti közös alkotási folyamatokat mind a tervezési, mind a végrehajtási szakaszban, annak érdekében, hogy az érdekelt felek széles körű támogatásával és bevonásával helyi szinten releváns és hatékony átmeneti terveket és végrehajtást lehessen biztosítani.
11. **Az igazságos átmenet elveinek horizontálisan egységes alkalmazásának biztosítása valamennyi uniós alapon** a 2027 utáni többéves pénzügyi keretrendszer keretében, a szociális és környezetvédelmi feltételek beépítésével.

[Aláíró 42 civilszervezet: Id. logókkal az eredeti dokumentum végén.](#)